

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 323.2

І. М. Грідіна
Т. М. Іванець
С. П. Пахоменко

«ДЕНАЦІФІКАЦІЯ» ЯК КЛЮЧОВИЙ НАРАТИВ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу концепту «денацифікації» як ключового наративу російської пропаганди у гібридній війні проти України. Досліджено історичне походження терміну, що виник після Другої світової війни та передбачав очищення німецького суспільства від нацистської ідеології, та його спотворене використання в сучасній російській інформаційній сфері. Показано, як російська пропаганда трансформувала концепт «денацифікація» у засіб легітимізації збройної агресії, формування образу зовнішнього ворога та виправдання насильницького втручання у внутрішні справи України. Проаналізовано роль цього наративу у мобілізації російського суспільства, вплив на окуповані території, поширення через медіа та дипломатичні канали, а також його взаємозв'язок з іншими пропагандистськими концептами, зокрема «русофобією» та «деукраїнізацією». Розглянуто підходи до розуміння «денацифікації» основними ідеологами та розробниками цього концепту.

Ключові слова: російська пропаганда, російські наративи, денацифікація, російсько-українська війна, «руський мир», гібридна війна, політичні комунікації, політична ідентичність

DOI 10.34079/2518-1521-2025-15-42-71-81

Постановка проблеми. Війна Росії проти України включає не лише військові дії, але й застосування численних інструментів гібридної війни, зокрема поширення дезінформації. Серед ключових наративів російської пропаганди на початку повномасштабного вторгнення центральне місце посідав концепт «денацифікації», який слугував одним з ідеологічних підґрунть для обґрунтування так званої «спеціальної військової операції» проти України. Водночас основи цього наративу почали формуватися набагато раніше, зокрема через включення в російську політичну та інформаційну риторику категорій «нацист» та «нацистський» стосовно української дійсності, що мало на меті, перш за все, перетворення сусідньої держави в очах російських громадян на зовнішнього ворога за допомогою апеляції до історичної пам'яті та пов'язаних з нею емоцій. Для ефективної протидії дезінформаційним наративам РФ надзвичайно важливо вивчати ті ключові концепти, на яких вони базуються, зокрема і концепт «денацифікація».

Метою нашої статті був комплексний аналіз концепту денацифікації як частини російських наративів у гібридній війні РФ проти України з урахуванням історії походження цього терміну, особливостей його перенесення на українські реалії, специфічних рис, основних об'єктів впливу та основних ідеологів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Російська пропаганда в умовах гібридної війни проти України викликає активну зацікавленість серед сучасних

науковців. А. Соловйова та Я. Машкова вивчали базові смислові конструкції російської пропаганди, що легітимізують військову агресію та формують негативний образ України. К. Міхалевська, О. Удод і Т. Варга аналізували механізми поширення російських наративів через медіа інфраструктуру, зокрема їх адаптацію під різні аудиторії. Т. Віллаерт і М. Тутерс приділяли увагу особливостям просування російських наративів в інформаційній сфері напередодні повномасштабного вторгнення в Україну. Історичні джерела концепту «денацифікації» після Другої світової війни та еволюцію цього концепту в сучасних умовах досліджували В. Ліпкан, П. Артимишин, М. Дорошко. Способи популяризації наративів про «нацизм» та «денацифікацію» стосовно української держави серед росіян характеризували О. Макухін, Р. Кавацюк і В. Селезньова. Однак попри значний науковий доробок теоретичні аспекти концептуалізації «денацифікації» та наслідки включення цього концепту в політичну стратегію Росії є на сьогодні недостатньо вивченими.

Виклад основного матеріалу. Концепт «денацифікація» виник після Другої світової війни. Він застосовувався для позначення комплексу заходів для очищення німецького суспільства (та суспільств країн-союзників нацистської Німеччини) від нацистської ідеології. Правові засади «денацифікації» було визначено в «Директиві Об'єднаного комітету начальників штабів головнокомандувачу окупаційних сил США щодо військового уряду Німеччини» (JCS 1067 від 26 квітня 1945 року). Процес «денацифікації» передбачав ліквідацію нацистських формувань і партії, виключення нацистів та мілітаристів з державних посад і пріоритетних підприємств, демілітаризацію збройних організацій, скасування дискримінаційних законів, очищення освіти та культури від нацистської ідеології, заборону відповідних навчальних програм і переписування довоєнної історії. Також передбачалися арешти та кримінальне переслідування членів нацистських організацій, суди над воєнними злочинцями та проведення міжнародного військового трибуналу (Joint Chiefs of Staff Directive to Commander, 1945). Для оцінки ступеня інтеграції громадян у нацистську систему в британській та американській зонах у 1945 році проводилося опитування населення, яке передбачало розподіл всіх німців на п'ять категорій – від найбільш залучених в злочини нацистського режиму, яких чекало ув'язнення, до повністю невинних, які не отримували покарання. Однак треба зазначити, що дане опитування не мало високої точності, процес супроводжувався значним рівнем корупції, тому в результаті менше ніж 1% опитаних було віднесено до першої групи найбільш винних, а 75% лише виплатили грошову компенсацію. У радянській зоні процес «денацифікації» був більш жорстким та поєднувався з процесом «радянзації». Було створено 10 таборів, які вміщували 150 тисяч ув'язнених (тих, кого визнали причетними до злочинів нацистського режиму). З них 29% (близько 44 тисяч) померли через хвороби та погані умови утримання. Крім цього ще понад півмільйона людей було звільнено з державних і освітніх установ у 1945–1948 роках, на ці посади тепер призначали людей з «правильною» для СРСР політичною позицією, навіть якщо вони не мали відповідної кваліфікації. Таким чином паралельно відбувалося очищення німецького суспільства від нацистської ідеології та насадження прорадянської ідеології (Lipkan and Artymyshyn, 2022).

Початок використання поняття «денацифікація» щодо України в російській офіційній риториці не був раптовим, ставши лише послідовним етапом просування наративів про «український нацизм». Взагалі поняття «нацист» перетворилося на одне з ключових в російській пропаганді після 2014 року та використовувалося для позначення представників політичного патріотичного руху в Україні та учасників Революції гідності. Воно мало на меті, перш за все, здійснити емоційний вплив на

російське населення, апелюючи до історичної пам'яті, де закарбовано, що нацизм – це найбільше у світі зло. Це дозволяло виправдати військове вторгнення на сході України та анексію Криму – Росія не агресор, а захисник населення цих регіонів від нацистів.

Треба зазначити, що телебачення до сьогодні залишається головним медіаінструментом формування орієнтацій, перш за все політичних, російських громадян. Близько 97% росіян дивляться його принаймні раз на місяць, дві третини – щодня, а у віковій групі 55+ більшість проводять перед екраном близько 5 годин на день, включаючи близько 2 годин перегляду новин і політичних ток-шоу. Важливо, що саме ця демографічна група формує основне ядро активного електорату – 90% населення вікової групи 55+ голосували на президентських виборах у 2024 році. Тому наративу про «українських нацистів» на російських телеканалах приділяють багато уваги. Аналіз новинного контенту на трьох найвпливовіших телеканалах Росії в період з 2014 року по серпень 2024 року продемонстрував, що питання «українських нацистів» підіймалося у 4263 новинних випусках, при цьому треба зазначити, що 25% цих новинних згадок припало на період після початку повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року, ставши способом вплинути на сприйняття росіянами факту вторгнення в сусідню державу (Makukhin, Kavatsiuk and Seleznova, 2025).

Частота, системність та спрямованість використання наративів про «українських нацистів» змінювалися у відповідь на політичні події в Україні. Під час Євромайдану 2013–2014 років у 64% випадках протестувальників називали «нацистами», у 2022 році 54% антиукраїнських наративів базувалися на звинувачуванні «українських нацистів» у жорстокому поводженні з мирним населенням, а використання наративу «нацистський режим править Україною» зросло з 16% новинних повідомлень у 2022 році до 30% новинних повідомлень у 2024 році. До того ж поступово поняття «нацист» розширювалося з окремих екстремістських груп на весь уряд. Ці наративи мати на меті посилювати образ України як ідеологічно корумпованої держави, де «нацистські дії є звичайним явищем» (14%), а уряд «обслуговує неонацистські групи» (9%). Хоча в Україні, починаючи з 2014 року, рівень підтримки правих радикальних політичних сил ледве сягав 2,5%. Російські ЗМІ активно поєднували історичні мотиви (у 43% випадків) з сучасними подіями (у 57% випадків), щоб провести паралелі між війною з нацистською Німеччиною у Другій світовій війні та війною в Україні зараз. Це робилося задля виправдання війни та формування світосприйняття, де Росія – захисник справедливості, а Україна і Захід – втілення історичного зла (Makukhin, Kavatsiuk and Seleznova, 2025).

Теоретичне обґрунтування концепту «денацифікація» відносно до України почало формуватися в російських науково-пропагандистських колах після Революції гідності. У 2017 році на інтернет-порталі «Вільна думка» була опублікована перша наукова стаття, в якій давалося теоретичне та прикладне обґрунтування концепту «денацифікація». Вона мала назву «Необхідність та неминучість денацифікації України», автора цього матеріалу в публікації не було зазначено, є припущення, що авторами можуть бути або М. Деляхін, або О. Дугін. У цій статті денацифікація трактувалася як ключовий і нібито неминучий етап майбутнього розвитку України в ключі російських геополітичних інтересів. Українське суспільство після подій Революції Гідності оголошується «нацифікованим», а отже таким, що потребує радикального «очищення» за аналогією з післявоєнною Німеччиною. Денацифікація подавалася як масштабний соціально-політичний проєкт, що мав включати низку організаційних, правових, культурних та виховних заходів. Йшла мова про створення спеціальної комісії з широкими повноваженнями, яка, по факту, мала стати верховним політичним органом в Україні на найближчі п'ять років, ведення баз даних, примусову

«процедуру денацифікації» для кожного громадянина, покарання і маркування «нацистських злочинців» та «співучасників» (до злочинів, зокрема, відносилася позитивна оцінка подій Євромайдану та таких особистостей, як С. Бандера та Р. Шухевич), а також про масштабну інформаційно-освітню кампанію. Особливе місце відводилося культурному простору: пропонувалося заборонити символи, культурні продукти та навіть висловлювання, які інтерпретуються як підтримка «нацизму», а по факту є символами української державності та ідентичності. У тексті наголошувалося, що «український нацизм» не є органічним та природним, навпаки він був сформований під впливом сучасних технологій масової свідомості та соціальної інженерії, по суті насаджений Заходом. Такий підхід легітимізував ідею втручання у внутрішні справи України з боку РФ, бо це є необхідним для захисту, з одного боку, Росії від експорту русофобії, з іншого боку, українського населення, яке потерпає від штучно впровадженої нацистської ідеології та чекає допомоги (Свободная мысль, 2017).

У 2018 році друком вийшла книга А. Гаспаряна «Денацифікація України. Країна невивчених уроків». В ній стверджувалося, що події Революції гідності 2014 року являються встановленням диктатури українських націоналістів. А. Гаспарян вважав, що українці не засвоїли історичний досвід, дозволивши з'явитися небезпечній формі націоналізму, а це є свідченням того, що українське суспільство ще не дозріло до того, щоб існувати як незалежна держава. Саме тому, на його думку, потрібна «денацифікація», яка передбачає примусове розподілення населення за результатами опитування, засудження у судовому порядку кожного, хто ідентифікується як «нацист», з подальшим відправленням у фільтраційні табори або концентраційні заклади (за прикладом радянського варіанту денацифікації в повоєнній Німеччині). А. Гаспарян радив розпочати реалізацію цих заходів із територій так званих «ДНР» і «ЛНР», поступово просуваючись на захід. При цьому він не уточнював, чи це має супроводжуватися фактичним військовим наступом Росії, чи встановленням проросійського режиму всередині України (Lipkan and Artymyshyn, 2022). Вважається, що саме А. Гаспарян був одним з перших в Росії, хто вжив термін «денацифікація» стосовно України, та активно просував його в інформаційному просторі.

У квітні 2022 року, вже після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, вийшла стаття Т. Сергейцева на новинному каналі «РИА Новости», в якій він дав своє розуміння «денацифікації», як комплексу тривалих і багаторівневих заходів, спрямованих на повну ліквідацію української державності у її сучасному вигляді та встановлення беззаперечного контролю з боку Росії. Автор стверджував, що більшість населення України «просякнуте нацизмом», отже денацифікація мала б охоплювати не лише військові чи політичні еліти, а й широкі маси, які пропонувалося «перевиховати» через ідеологічний тиск, цензуру в культурі й освіті, люстрації та репресії. Активні учасники спротиву мали б бути знищені або публічно покарані, тоді як решта населення повинна була б пройти через «тяготи війни» й адаптуватися до нових умов. Процес денацифікації передбачав втрату Україною суверенітету, мав тривати щонайменше одне покоління та включати «деукраїнізацію» та «деєвропеїзацію», а також передбачав формування на українській території підконтрольних Росії «народних республік». Тобто денацифікація мала стати інструментом знищення української ідентичності та механізмом інтеграції «звільнених» територій у російський політичний і культурний простір (Сергейцев, 2022).

Також поняття «денацифікація» використовувалася і одним з ідеологів «руського миру» та «євразійства» О. Дугіним, хоч і не як ключовий концепт. У статті за травень 2022 року О. Дугін трактував денацифікацію як процес викорінювання

«русофобії», яку він пов'язував з українським нацизмом, в усіх її проявах: у владі, армії, політичних силах, культурі та освіті. О. Дугін пропонував навіть закріпити поняття «русофобії» юридично, щоб виправдати суди, трибунали й репресивні дії проти України. Таким чином, денацифікація виступала в його розумінні як ідеологічна та політична кампанія, спрямована на знищення будь-яких форм спротиву Росії через концепт боротьби з «русофобією» (Дугін, 2022).

Треба зазначити, що основних ідеологів та розробників російського теоретичного концепту «денацифікації» Україна звинуватила у закликах до геноциду українського народу, насильницької зміни влади, зазіханні на територіальну цілісність держави. Так, А. Гаспаряна та Т. Сергійцева у серпні 2022 року було оголошено у міжнародний розшук та скеровано до суду звинувачувальні акти проти них – в листопаді 2023 року в Україні А. Гаспаряна заочно засудили до 10 років ув'язнення (Расенко, 2022; Spravdi, 2023). У липні 2023 року до суду було скеровано звинувачувальний акт проти О. Дугіна (Укрінформ, 2023).

Починаючи з 2022 року концепт «денацифікація» починає активно з'являтися і в виступах представників політичних кіл Росії. Президент Росії В. Путін у своєму зверненні до Федеральних зборів 21 лютого 2022 року заявив, що українська держава є за своєю суттю штучним утворенням радянської епохи, заперечивши її право на історичну та політичну незалежність та оголосивши про визнання незалежності самопроголошених «ДНР» і «ЛНР». Три дні потому, 24 лютого 2022 року, він оголосив про початок «спеціальної військової операції» в Україні, назвавши її метою зокрема «демільтаризацію та денацифікацію» України (Слово і діло, 2022). У березні 2022 року міністр закордонних справ РФ С. Лавров заявив, що «український народ чекає на процвітання у складі слов'янської співдружності після того, як його буде звільнено від влади неонацистського київського режиму» (Капнік, 2022).

Слід за керівництвом держави ці наративи підхопили пересічні політики та прокремлівські ЗМІ, зокрема «РИА Новости», «Россия 1», «Вести». У березні-травні 2022 року ці джерела активно поширювали сюжети та аналітичні матеріали, де повторювали тезу про «неонацизм» в Україні та виправдовували «денацифікацію» як мету військових дій. В контексті цього треба зазначити, що російська пропаганда в принципі відзначається високим рівнем координації, конкретні наративи в необхідний час одночасно запускаються на всіх провідних новинних каналах, створюючи ілюзію загального консенсусу та придушуючи альтернативні точки зору. І з концептом «денацифікація» було так само: у 2022 році він синхронно транслявся на всіх федеральних каналах, забезпечуючи повторювану сюжетну лінію для кожного глядача. Така стратегія посилювала домінування наративу та створювала враження, що він відображає спільну волю народу, а не державний порядок денний (Makukhin, Kavatsiuk and Seleznova, 2025).

Андреас Умланд, аналітик Стокгольмського центру досліджень Східної Європи та дослідник російського націоналізму, ультранационалізму та фашизму, зазначає, що сам термін «денацифікація» може розглядатися як аргумент на користь визначення ідей путінського режиму як фашистських. На його думку, під «денацифікацією» насправді приховується концепт «деукраїнізації», тобто цілеспрямоване знищення української культури, ідентичності та нації. А. Умланд підкреслює, що використання цього терміну Росією спрямоване насамперед на внутрішню аудиторію та виявляється ефективним для значної частини російського суспільства (ОПОРА, 2022), зокрема для мобілізації підтримки з боку росіян авторитарного режиму В. Путіна в РФ (Дорошко, 2024).

Стратегічно важливим об'єктом впливу цього наративу в межах російського суспільства стала така соціальна група як російські військові. Була розгорнута

масштабна дезінформаційна кампанія по демонізації України, щоб обґрунтувати справедливість військового вторгнення, переконати російських солдатів в необхідності виконання їх місії щодо визволення українського населення, особливо російськомовного, від нацизму та геноциду (Дорошко, 2024).

Концепт «денацифікації» також просувався серед населення Криму та контрольованих РФ територій «ЛНР/ДНР», де трактувався як порятунок від нацистського режиму. Незаконну анексію Криму Кремль виправдовував бажанням захистити жителів півострова від влади неонацистів, а створення квазидержавних утворень «ЛНР/ДНР» - боротьбою місцевого населення з «українським фашизмом». При цьому «денацифікація» офіційно трактувалася як звільнення та зачистка України від «пронацистські налаштованих осіб», хоча критерії визначення подібних осіб залишалися розмитими (Дорошко, 2024).

Додатковим завданням цього наративу була дискредитація Заходу та НАТО, які, за твердженнями кремлівської пропаганди, нібито підтримують в Україні «крайніх націоналістів і неонацистів», тобто створити підґрунтя для критики держав та міжнародних організацій, що надають допомогу Україні (Дорошко, 2024). Дослідження російських пропагандистських наративів засвідчило, що з початком повномасштабного вторгнення вони стали особливо активно поширюватися через офіційні акаунти російських посольств, зокрема й наратив про «денацифікацію». Основною метою такої комунікації було легітимізувати збройну агресію та перешкодити формуванню міжнародної підтримки України. До 2022 року російська дезінформація й пропаганда поширювалися переважно через соціальні мережі та медіаплатформи, але не через офіційні дипломатичні канали. Використання ж акаунтів посольств та консульств після початку російського вторгнення дозволило обійти заборони, накладені на інші російські ресурси, такі як Russia Today чи Sputnik, в країнах Європейського Союзу. Дипломатичний статус таких каналів створював дві суттєві переваги: по-перше, їх практично неможливо було видалити або модерувати; по-друге, інформація з них поширювалася іншими засобами масової комунікації, що надало їй додаткової легітимності. Серед найбільш поширюваних у такий спосіб тез ключовим був наратив про «нацифікацію» України, який супроводжувався дегуманізуючими асоціаціями українців із нацистами, часто через прямі паралелі з подіями Другої світової війни (Willaert and Tuters, 2025). Однак, на думку А. Умланд, ці російські наративи мали вплив на зовнішню аудиторію, яка володіла обмеженими знаннями про Україну, лише певний час. Ситуація швидко змінилася і в у сучасному західному дискурсі Україна постає передусім як держава-жертва агресії, яку РФ виправдовує концептом «денацифікація» (ОПОРА, 2022).

Після провалу початкового плану РФ щодо швидкого захоплення Києва та зміни української влади відбулося коригування як воєнних цілей, так і пропагандистських наративів. Використання терміну «денацифікація» дуже скоро було обмежене у внутрішньому інформаційному просторі, зокрема і тому, що результати закритих опитувань, проведених за дорученням Кремля, свідчили про те, що більшість росіян не розуміють цей термін та вважають його складним для вимовляння. Водночас повна відмова від концепту «денацифікація» була неможливою, оскільки президент РФ у зверненні від 24 лютого 2022 року вже визначив її як одну з ключових цілей «спеціальної воєнної операції» (Дорошко, 2024).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Аналіз концепту «денацифікації» показав, що він є сконструйованим елементом російських пропагандистських наративів, покликаних легітимізувати агресію проти України, сформувати образ «зовнішнього ворога» та виправдати політику знищення української

ідентичності. Його використання ґрунтується на маніпулятивному переосмисленні історичного досвіду післявоєнної Європи, що трансформується у специфічний інструмент гібридної війни, спрямований як на внутрішню мобілізацію російського суспільства, так і на зовнішнє інформаційне поле. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаються в поглибленому вивченні його впливу на суспільні настрої в Росії та на окупованих територіях, а також у порівняльному аналізі з іншими пропагандистськими наративами, які використовуються РФ у війні проти України.

Бібліографічний список

- Дорошко, М., 2024. Російська «денацифікація» України: теорія геноциду. *Law & Society*. [онлайн]. Доступно: <<https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/download/7656/7870/23361>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Дугин, А., 2022. Александр Дугин: Денацификация означает полное искоренение русофобии на Украине и далее везде. *Четыре пера. Независимый общественно-политический канал Воронежа*. [онлайн]. 09 травня 2022. Доступно: <https://4pera.com/news/tribune/aleksandr_dugin_denatsifikatsiya_oznachaet_polnoe_iskorenenie_rusofobii_na_ukraine_i_dalee_vezde/> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Капнік, О., 2022. Лавров звинуватив Київ у «нацизмі» і «пообіцяв звільнити від нього українців»: в ОП відреагували. *ТСН*. [онлайн]. 26 листопада 2022. Доступно: <<https://tsn.ua/svit/lavrov-zvinuvativ-kiyiv-u-nacizmi-i-poobicyav-zvilniti-vid-nogo-ukrayivci-v-op-vidreaguvali-2210299.html>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- ОПОРА, 2022. Під денацифікацією України росія фактично розуміє деукраїнізацію. [онлайн]. Доступно: <<https://www.oporua.org/viyna/pid-denatsifikatsiieiu-ukrayini-rosiia-faktichno-rozumiie-deukrayinizatsiiu-opora-24024>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Расенко, О., 2022. Два ідеологи «денацифікації України» отримали підозри СБУ. *Соцпортал*. [онлайн]. 21 серпня 2022. Доступно: <<https://socportal.info/ua/news/kto-eshche-krome-dugina-prizyvaet-ubivat-ukraintsev/>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Свободная мысль, 2017. *Необходимость и неизбежность денацификации Украины*. [онлайн]. Доступно: <https://www.krioni.com/docs/article/elibrary_28923742_82521798.pdf?utm_source=chatgpt.com> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Сергейцев, Т., 2022. Что Россия должна сделать с Украиной. *РИА Новости*. [онлайн]. 03 квітня 2022. Доступно: <https://glavcom.ua/pub/pdf/49/4935/ria_ru.pdf> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Слово і діло, 2022. Путін майже годину висловлював своє бачення життя в Україні: фактчекінг звернення. [онлайн]. Доступно: <<https://www.slovoidilo.ua/2022/02/22/stattja/polityka/putin-majzhe-hodynu-vyslovlyuvav-svoe-bachennya-zhyttya-ukrayini-faktchekinh-zvernennya>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Укрінформ, 2023. В Україні заочно судитимуть ідеолога «руського міра» Дугіна. [онлайн]. Доступно: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3735322-v-ukraini-zaosno-suditimut-ideologa-russkogo-mira-dugina.html>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Spravdi, 2023. Чому нервує «денацифікатор України»: дайджест пропаганди за 15-16 листопада 2023 року. [онлайн]. Доступно: <<https://spravdi.gov.ua/chomu-nervuye->

- denacyzifikator-ukrayiny-dajdzhest-propagandy-za-15-16-lystopada-2023-roku/> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Joint Chiefs of Sta Directive to Commander in Chief of United States Forces of Occupation Concerning the Military Government of Germany (JCS 1067/6), 26 April 1945. [онлайн]. Доступно: <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v03/d351>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Lipkan, V. and Artymyshyn, P., 2022. The Concept of «Denazication» in the Context of the Information Component of the Modern Russian-Ukrainian War. *East European Historical Bulletin*, 25, p. 227–236. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.25.269561>
- Makukhin, O., Kavatsiuk, R. and Seleznova, V., 2025. Nazism as a strategic propaganda narrative on Russian state-controlled television. *Analytical Report*. [онлайн]. Доступно: <<https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemitisme/dynamics-of-hate-local-manifestations-of-a-global-final-report-ukraina.pdf>> [Дата звернення 28 серпня 2025].
- Willaert, T. and Tuters, M., 2025. From denazification to the Golden Billion: an inductive analysis of the Kremlin's weaponisation of digital diplomacy on Telegram. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12, 989. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05382-x>

References

- Doroshko, M., 2024. Rosiyska «denatsyfikatsiya» Ukrayiny: teoriya henotsydu [Russian «denazification» of Ukraine: the theory of genocide]. *Zakon i suspilstvo*. [online]. Available at: <<https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/download/7656/7870/23361>> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Duhyn, A., 2022. Aleksandr Duhyn: Denatsyfikatsiya oznachaye povne skorochennya rusofobiyi v Ukrayini i dali [Alexander Dugin: Denazification means a complete reduction of Russophobia in Ukraine and beyond]. *Chetyre pera. Nezavysymy obshchestvenno-polytychesky kanal Voronezha*. [online]. 09 travnya 2022. Available at: <https://4pera.com/news/tribune/aleksandr_dugin_denatsifikatsiya_oznachaet_polnoe_iskorenenie_rusofobii_na_ukraine_i_dalee_vezde/> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Joint Chiefs of Sta Directive to Commander in Chief of United States Forces of Occupation Concerning the Military Government of Germany (JCS 1067/6), 26 April 1945. [online]. Available at: <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v03/d351>> [Accessed 28 August 2025].
- Kapnik, O., 2022. Lavrov zvynuvatyv Kyiv u «natsyzmi» i «poobitsyav zvilnyty vid noho ukrayintsiv»: v OP vidreahuvaly [Lavrov accused Kyiv of «Nazism» and «promised to free Ukrainians from it»: the OP reacted]. *T·SN*. [online]. 26 lystopada 2022. Available at: <<https://tsn.ua/svit/lavrov-zvinuvativ-kiyiv-u-nacizmi-i-poobicyav-zvilniti-vid-nogo-ukrayiciv-v-op-vidreaguvali-2210299.html>> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Lipkan, V., Artymyshyn, P., 2022. The Concept of «Denazication» in the Context of the Information Component of the Modern Russian-Ukrainian War. *East European Historical Bulletin*, 25, p. 227–236. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.25.269561>

- Makukhin, O., Kavatsiuk, R., Seleznova, V., 2025. Nazism as a strategic propaganda narrative on Russian state-controlled television. Analytical Report. [online]. Available at: <<https://www.hlsenteret.no/forskning/jodisk-historie-og-antisemittisme/dynamics-of-hate-local-manifestations-of-a-global-/final-report-ukraina.pdf>> [Accessed 28 August 2025].
- OPORA, 2022. Pid denatsyfikatsiyeyu Ukrayiny rosiya faktychno spryamovana na deukrayinizatsiyu [Under the denazification of Ukraine, Russia is actually aimed at de-Ukrainization]. [online]. Available at: <<https://www.oporaua.org/viyna/pid-denatsifikatsiieiu-ukrayini-rosiia-faktichno-rozumiie-deukrayinizatsiiu-opora-24024>> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Rasenko, O., 2022. Dvi ideolohiyi «denatsyfikatsiyi Ukrayiny» otrymaly vysnovky SBU [Two ideologies of «denazification of Ukraine» received conclusions from the SBU]. Sotsportal. [online]. 21 serpnia 2022. Available at: <<https://socportal.info/ua/news/kto-eshche-krome-dugina-prizyvaet-ubivat-ukraintcev/>> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Serheytssev, T., 2022. Shcho Rosiya povynna zrobyty z Ukrainoyu [What Russia should do with Ukraine]. RIA Novosti. [online]. 03 kvitnya 2022. Available at: <https://glavcom.ua/pub/pdf/49/4935/ria_ru.pdf> [Accessed 28 August 2025]. (in Russian)
- Slovo i dilo, 2022. Putin mayzhe rik vyslovlyuvav svoje bachennya zhyttya v Ukraini: faktchekinh zvernennya [Putin has been expressing his vision of life in Ukraine for almost a year: fact-checking of the appeal]. [online]. Available at: <<https://www.slovoidilo.ua/2022/02/22/statlja/polityka/putin-majzhe-hodynu-vyslovlyuvav-svoje-bachennya-zhyttya-ukrayini-faktchekinh-zvernennya>> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Spravdi, 2023. Chomu nervuye «denatsyfikator Ukrayiny»: daydzhest propahandy za 15-16 lystopada 2023 roku [Why is the «denazifier of Ukraine» nervous: propaganda digest for November 15-16, 2023]. [online]. Available at: <<https://spravdi.gov.ua/chomu-nervuye-denacyfikator-ukrayiny-dajdzhest-propagandy-za-15-16-lystopada-2023-roku/>> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Svobodnaya mysl, 2017. Neobkhidnist i nevyhidnist denatsyfikatsiyi Ukrayiny [The Necessity and Disadvantage of Denazification of Ukraine]. [online]. Available at: <https://www.krioni.com/docs/article/elibrary_28923742_82521798.pdf?utm_source=chatgpt.com> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Ukrinform, 2023. V Ukraini zaochno sudyty ideoloha «russkoho myra» Duhina [Ukraine to try ideologist of the «Russian world» Dugin in absentia]. [online]. Available at: <<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3735322-v-ukraini-zaocno-suditimut-ideologa-russkogo-mira-dugina.html>> [Accessed 28 August 2025]. (in Ukrainian)
- Willaert, T., Tuters, M., 2025. From denazification to the Golden Billion: an inductive analysis of the Kremlin's weaponisation of digital diplomacy on Telegram. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12, 989. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05382-x>

Стаття надійшла до редакції 29.08.2025

I. Gridina

T. Ivanets

S. Pakhomenko

«DENAZIFICATION» AS A KEY NARRATIVE OF RUSSIAN PROPAGANDA IN THE HYBRID WAR AGAINST UKRAINE

This article investigates the concept of «denazification» as a central narrative of Russian propaganda in the hybrid war against Ukraine, focusing on its historical origins, evolution, and strategic use in both domestic and international informational contexts. Originally emerging after World War II, «denazification» referred to a comprehensive set of measures aimed at eliminating Nazi ideology and influence from German society, including legal, cultural, educational, and political interventions. In contemporary Russian discourse, however, the term has been deliberately reinterpreted and instrumentalized as a tool to justify military aggression against Ukraine and to construct an image of Ukraine as an externally threatening, ideologically «tainted» state.

The article traces the formation and consolidation of this narrative, highlighting how Russian propaganda employed the label «Nazi» against participants in Ukraine's Revolution of Dignity and patriotic movements as early as 2014. Following the full-scale invasion of Ukraine in 2022, the concept of «denazification» was amplified and synchronized across federal television channels, social media, and official diplomatic platforms, creating a unified narrative that portrays Russia as a defender of justice and Ukraine as a pro-Nazi, corrupt state. The roles of key ideologues such as A. Gasparyan, T. Sergeyev, and A. Dugin are examined, showing how theoretical and practical justifications for «denazification» were elaborated to support both domestic mobilization and international persuasion.

The study emphasizes the mechanisms of dissemination and the narrative's impact on various audiences, including Russian citizens, residents of Crimea, and populations in the occupied «LPR/DPR» territories, where «denazification» is presented as a protective intervention against a fabricated «Nazi regime». It also examines how the narrative combines historical references to World War II with contemporary political events, reinforcing the perception of Ukraine as inherently ideologically corrupt and legitimizing the extension of Russian influence over its territory. Television, digital media, and diplomatic channels are shown to play critical roles in reinforcing the narrative, creating the illusion of consensus, and suppressing alternative perspectives.

Furthermore, the article analyzes the international dimension of the narrative, exploring how it is used to discredit Ukraine and its allies, justify violations of sovereignty and territorial integrity, and legitimize coercive or punitive measures against Ukrainian political actors. By simultaneously targeting domestic and foreign audiences, the concept of «denazification» functions as a strategic instrument of hybrid warfare, combining ideological, informational, and political elements to advance Russia's objectives.

The research concludes that the narrative of «denazification» is a deliberately constructed element of Russian propaganda, designed to legitimize aggression, create the perception of an external enemy, and distort historical memory. It highlights the necessity of understanding this concept as both an instrument of domestic mobilization and a tool of international information influence. Future research should focus on assessing the narrative's impact on public opinion in Russia and occupied territories, evaluating the

effectiveness of countering disinformation strategies, and conducting comparative analyses with other propaganda narratives employed in hybrid conflicts.

Keywords: *Russian propaganda, Russian narratives, denazification, Russian-Ukrainian war, «Russian world», hybrid warfare, political communications, political identity*